

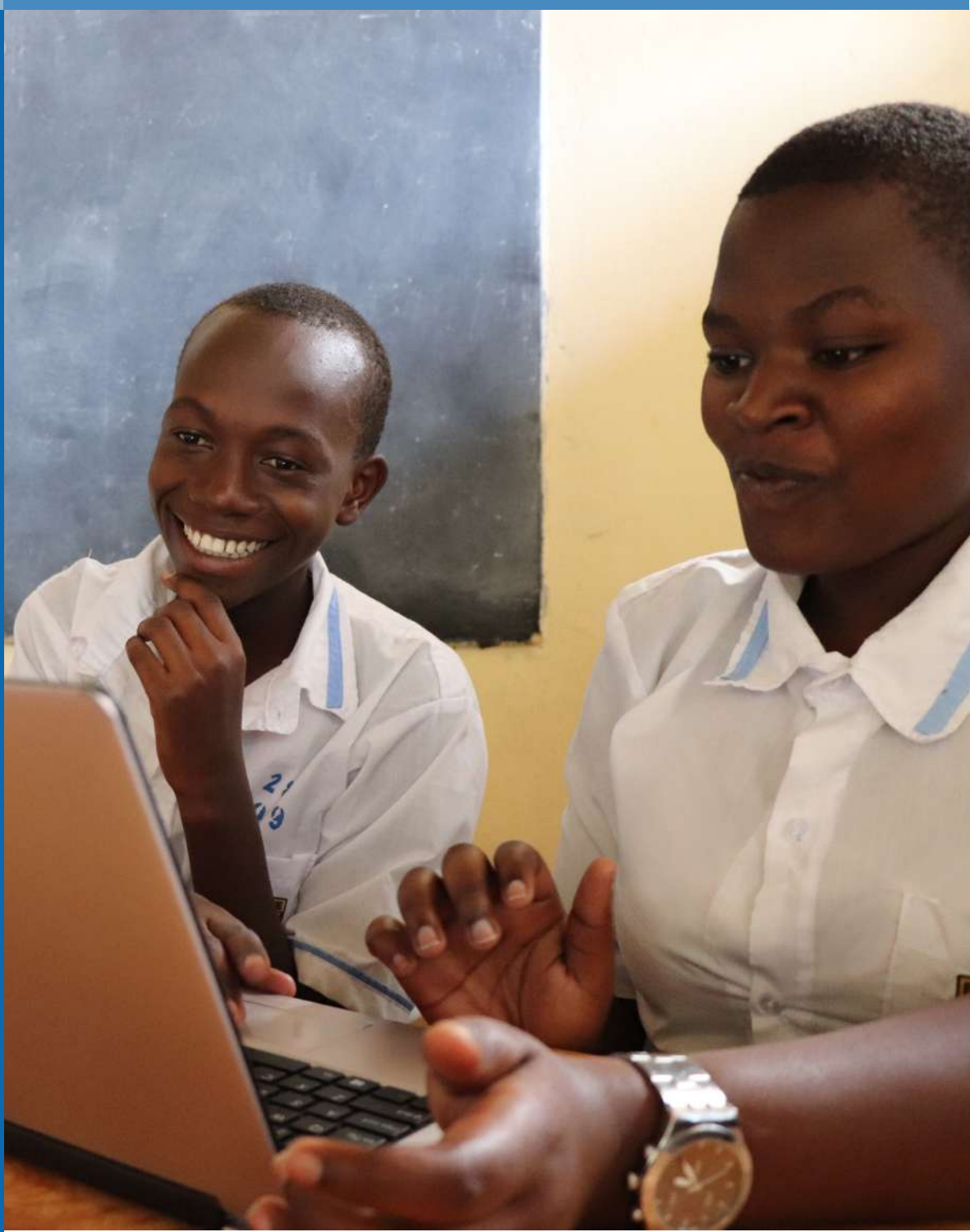

KONINKRIJK BELGIË
Federale Overheidsdienst
Buitenlandse Zaken,
Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking

September 2021

“DIGITAL FOR DEVELOPMENT” (D4D), VERVOLGSTUDIE

Wat zijn de ontwikkelingen binnen de context van
Covid-19? - *Samenvatting*

© FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

September 2021

Evaluatie N°S4/2018/04

Copyright coverfoto : © VVOB Rwanda/Wehubit – Project SCRATC2H (Rwanda)

Gedrukt: Drukkerij FOD

De samenvatting in pdf-formaat is beschikbaar in het Frans, Nederlands en Engels (het eindverslag is opgesteld in het Frans) op de volgende website https://diplomatie.belgium.be/fr/politique/cooperation_au_developpement/nos_methodes_de_travail/service_evaluation_speciale/rapports of bij de Dienst Bijzondere Evaluatie.

Het eindverslag wordt als volgt geciteerd: Service de l'Évaluation spéciale/SES (2021), « *Digital for Development* » (D4D), *Étude complémentaire, Quels sont les développements liés au contexte de la Covid-19 ?*, SPF Affaires étrangères, Commerce extérieur et Coopération au Développement, Bruxelles.

Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking

**Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische
Ontwikkelingssamenwerking**

"Digital for Development" (D4D), Vervolgstudie, Wat zijn de ontwikkelingen binnen de context van Covid-19?

Christina Castella - Jérémie None - John Cracco – Romane Gérardin

Samenvatting

September 2021

De studie werd uitgevoerd door EY en ondersteund door de Dienst Bijzondere Evaluatie. De Dienst Bijzondere Evaluatie heeft er hierbij op toegezien dat de studie in overeenstemming is met de referentietermen.

De meningen die in dit document verwoord worden, weerspiegelen de standpunten van de auteurs en niet noodzakelijk die van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Inhoudsopgave

1. Doelstellingen, kader en aanpak van de studie	1
1.1. Doelstellingen en kader van de studie	1
1.2. Algemene aanpak en planning	2
1.3. De evaluatievragen	2
2. Conclusies en lessen	4
2.1. Specifieke conclusies van de studie.....	4
2.2. Gedeelde conclusies met de vorige D4D-evaluatie.....	9
3. Aanbevelingen.....	10

1. Doelstellingen, kader en aanpak van de studie

1.1. Doelstellingen en kader van de studie

Doelstellingen

In het verlengde van de evaluatie "*Digital for Development*" heeft de Dienst Bijzondere Evaluatie (DBE), in overleg met de leden van het begeleidingscomité, het belang benadrukt van een bijkomende studie waarin aandacht besteed zou worden aan de ontwikkelingen met betrekking tot de Covid-19-pandemie, die aan het eind van de evaluatie de kop opstak.

De doelstellingen van deze studie zijn:

- ▶ **Analytische en evaluatieve gegevens te verstrekken over de mobilisatie van D4D in tijden van Covid-19 enerzijds, en over het effect van de crisis op D4D-interventies anderzijds** (lopende/nieuwe maatregelen);
- ▶ **Lessen te trekken uit de lopende ervaring met het mobiliseren van D4D, en op basis van deze inzichten en lessen strategische en operationele aanbevelingen te formuleren.** Deze aanbevelingen zijn van nut, zowel:
 - om een beter inzicht te krijgen in de gevolgen van de crisis voor de digitaliseringsstrategieën in de landen waar steun wordt verleend, en de effecten van de crisis op de uitvoering van projecten met een digitale component in kaart te brengen;
 - om via de rol en de mogelijkheden die D4D biedt, de responsstrategie van de Belgische ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp op de uitdagingen van de Covid-19-pandemie te verbeteren.
 - om de D4D-interventies te versterken en na te gaan wat de beste aanbevelingen zijn om deze tijdens Covid-19 nuttiger en doeltreffender te maken.

Kader

Het kader is als volgt gespecificeerd:

- ▶ **In de tijd** houdt de studie rekening met de recente ontwikkelingen sinds het uitbreken van de Covid-19-crisis (begin 2020), waarbij erop wordt toegezien dat de veranderingen die door de Covid-19-crisis werden teweeggebracht, geïsoleerd worden. Bij de evaluatie werden diverse actoren geïnterviewd en geraadpleegd, zowel vanuit het hoofdkantoor in België als op het terrein, waaronder actoren van de gouvernementele ontwikkelingssamenwerking, de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (Middenveldorganisaties - Mvo's, institutionele actoren - IA's), de humanitaire hulp, de hulp aan de particuliere sector (BIO) en solidaire wereldburgerschapeducatie (WBE-GCE).
- ▶ **Geografisch gezien** bestrijkt de studie alle landen/sectoren waar de Belgische ontwikkelingssamenwerking actief is over de gehele linie, waarbij drie grondigere studies worden uitgevoerd, waarvan twee op landenniveau (Oeganda en Senegal).
- ▶ **Op thematisch vlak** omvat de studie de verschillende samenwerkingskanalen en interventiegebieden met gebruikmaking van D4D als antwoord op de Covid-19-crisis.

Naast de casestudies per land werd een diepgaande thematische studie uitgevoerd op het gebied van solidaire wereldburgerschapsonderwijs.

1.2. Algemene aanpak en planning

Bij de evaluatie werd een gestructureerde aanpak gevolgd op basis van 2 hoofdfasen van november 2020 tot juli 2021:

- ▶ **Een start- en inzamelingsfase met inbegrip van:**
 - **Een controle van documenten:** enerzijds op strategisch niveau (vanuit het hoofdkantoor en op landenniveau), anderzijds op projectniveau.
 - **Gesprekken in/vanuit België: 18 personen geïnterviewd via 12 individuele en groepsinterviews,** zowel met gouvernementele actoren (DGD/FOD Buitenlandse Zaken, Kabinet van de Minister), operatoren en instrumenten van de Belgische ontwikkelingssamenwerking (Enabel, BIO) betrokken bij de uitvoering van D4D, actoren die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van D4D-vlaggenschipinitiatieven (Wehubit), actoren van de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (ACODEV, ngo-federatie, CNCD-11.11.11)
 - **Twee online enquêtes** (in het Frans, Nederlands en Engels) bij actoren van de gouvernementele samenwerking (DGD/Ambassade, hoofdkantoor Enabel en op het terrein) en actoren van de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (ANGS - Middenveldorganisaties (Mvo's), institutionele actoren). Het aantal respondenten bedroeg in totaal 108, waarvan 47 afkomstig waren uit de enquête onder de actoren van de gouvernementele samenwerking en 61 uit de enquête onder de ANGS.
 - **Drie diepgaande studies:** twee op nationaal niveau (Oeganda, Senegal) en één op thematisch niveau (wereldburgerschapsonderwijs). Deze omvatten **10 individuele of groepsinterviews** (waaronder 2 discussiegroepen met ANGS) met **24 personen** (waaronder samenwerkingsverantwoordelijken van de ambassade, Enabel-vertegenwoordiger en/of D4D-deskundige, en vertegenwoordigers van de ANGS).
- ▶ **Een tweede fase van analyse, redactie en finalisering:** resulterend tot de indiening van een ontwerpstudie, waarvan de voorlopige conclusies en aanbevelingen werden besproken tijdens een vergadering van het begeleidingscomité, en een eindstudie waarin de ontvangen opmerkingen zijn verwerkt.

Met deze methode werd getracht voort te bouwen op de aanpak van de vorige evaluatie (door verschillende belanghebbenden opnieuw te ondervragen en door opnieuw een casestudy in Oeganda uit te voeren met het oog op een follow-up), en door een casestudy van een ander land (Senegal) op te nemen en te zorgen voor een evenwicht tussen het relatieve gewicht van de gouvernementele en niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerkingsactoren in de analyses (een specifieke enquête voor elk van deze actoren, een casestudy over wereldburgerschapsonderwijs waarin de rol van de ANGS wordt belicht). De conclusies van deze studie sluiten ook aan bij de punten die bij de vorige evaluatie zijn blijven liggen.

1.3. De evaluatievragen

Om aan de doelstellingen van de studie en de geformuleerde verwachtingen te voldoen, werden de volgende vragen geselecteerd, die zowel een strategisch niveau (D4D-strategie, strategieën om op de uitdagingen van de pandemie te reageren, mechanismen, enz.) als een meer operationeel niveau (interventies en projecten) omvatten.

EFFECTEN van de crisis op de D4D-interventies

- 1- Welke gevolgen (positief/negatief) heeft de Covid-19-pandemie gehad op de D4D-interventies van de Belgische ontwikkelingssamenwerking? (wat betreft de omvang, het tempo van de uitvoering, nieuwe interventies, additionaliteit ten opzichte van een niet-Covid-19-context, enz.) Heeft de crisis geleid tot een versnelling/toename van D4D-projecten? Heeft dit geleid tot een verschuiving van hun doelstellingen of van de voorwaarden voor de uitvoering van de projecten?
- 2- Hebben de Belgische samenwerkingsactoren gebruik gemaakt van digitale technologie bij de aanpassingsmaatregelen die zijn genomen om het hoofd te bieden aan de uitdagingen van de pandemie en om de continuïteit/voortzetting van ontwikkelingsprojecten mogelijk te maken? In hoeverre heeft de digitale technologie de gevolgen van Covid-19 kunnen afzwakken voor de succesvolle uitvoering van projecten en het bereiken van de verwachte ontwikkelingsresultaten?

PERTINENTIE (strategie)

- 3- In welke mate is de digitale technologie een relevante hefboom om in te spelen op de behoeften, kansen en uitdagingen met betrekking tot Covid-19 in de ontwikkelingslanden (met inbegrip van de partners en de begunstigden) en op de prioriteiten van de Belgische samenwerking? Zijn er goede praktijken? Heeft de Covid-19-crisis risico's aan het licht gebracht (of duidelijker gemaakt) die specifiek verband houden met het digitale? (bv. uitsluiting)
- 4- In welke mate vormt de D4D een opportuniteit en/of een bedreiging/risico voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking tijdens de Covid-19-pandemie, in het bijzonder in haar mobilisatie ten opzichte van het "we laten niemand achter"-concept (*Leave No One Behind*) en in het in overweging nemen van de genderproblematiek?
- 5- Wordt in de strategische reactie van DGD op de Covid-19-pandemie voldoende rekening gehouden met het potentieel van D4D en digitale oplossingen? Wordt er voldoende rekening gehouden met de risico's van het digitale aspect? In welke mate moet aan D4D prioriteit worden verleend (als hefboom of interventiegebied) in tijden van een Covid-19-crisis?

RELEVANTIE, EFFICIËNTIE, COHERENTIE, IMPACT EN DUURZAAMHEID van D4D-interventies in crisisrespons

- 6- In welke mate is D4D een doeltreffende strategische en operationele hefboom geweest voor de Belgische samenwerking en de verschillende actoren ervan ten aanzien van de uitdagingen van de Covid-19-pandemie?
- 7- In tijden van Covid-19-crisis, op welke D4D-interventies (in een ontwikkelings-/humanitaire context) concentreert de Belgische ontwikkelingssamenwerking zich, per actor/kanaal (of zou er baat bij hebben dit in de toekomst te doen)?
- 8- Zijn er interne/externe samenwerkingsverbanden met inbegrip van D4D (op het niveau van de hoofdkantoren/het terrein) om te reageren op de Covid-19-crisis (met inbegrip van andere bilaterale, Europese of multilaterale technische en financiële partners)?
- 9- Beantwoorden de D4D-interventies van de Belgische ontwikkelingssamenwerking met betrekking tot Covid-19 aan de behoeften van de partnerlanden (met inbegrip van de partners en de begunstigden)? Zijn ze gerechtvaardigd als de context opnieuw normaal wordt?
- 10- Wat zijn de (reële/verwachte) uitkomsten en effecten van D4D-interventies in tijden van crisis? Wat zijn de kansen op duurzaamheid in een toekomstige context? Heeft de crisis het kapitalisatieproces bevorderd?
- 11- Heeft D4D een positief effect gehad op de reactie op de crisis, op het verzachten van de gevolgen ervan of op het versnellen van de verwachte ontwikkelingsresultaten?

EFFICIËNTIE

- 12- Heeft de Covid-19-crisis extra investeringen met betrekking tot D4D noodzakelijk gemaakt?
- 13- Zo ja, welke? Zijn ze gerechtvaardigd? (*value for money*, duurzaamheid van de investering)

2. Conclusies en lessen

2.1. Specifieke conclusies van de studie

Uit de studie kunnen **verschillende conclusies en lessen** worden getrokken:

1) Op het niveau van de gevolgen van de crisis op D4D-interventies

De Covid-19-crisis heeft een transversaal effect gehad, met name op het tempo van de uitvoering van projecten, waarvan de meeste vertraging hebben opgelopen of zelfs tijdelijk zijn opgeschort, zowel voor de gouvernementele als voor de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerkingsactoren.

Figuur 1 Impact van de Covid-19-crisis op de uitvoering van D4D-interventies door actoren van de gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (Q5, 25 respondenten, meerkeuzevraag)

Figuur 2 Impact van de Covid-19-crisis op de digitale component van D4D-interventies onder gouvernementele (Q6, 28 respondenten, meerkeuzevraag, bovenaan) en niet-gouvernementele (Q6, 30 respondenten, meerkeuzevraag, onderaan) samenwerkingsactoren

Bron: AGS- en ANGS-enquêtes - uitwerking EY

In deze periode is het gebruik van de digitale component door deze actoren toegenomen, maar deze toename van D4D-integratie is bij hen niet uniform en homogeen geweest. Digitale technologie was van cruciaal belang bij de reactie op de gezondheids crisis, omdat zij sommige programma's in staat heeft gesteld hun activiteiten voort te zetten, maar ook om creativiteit ten dienste van ontwikkeling te stellen die normaal gesproken niet de kans zou hebben gehad zich op deze manier te ontwikkelen.

De grotere inzet van digitale technologie is vooral ten goede gekomen aan het menselijk kapitaal en aan het creëren en/of gebruiken van digitale instrumenten, zowel voor bestaande projecten met een digitale dimensie als voor nieuwe activiteiten.

Figuur 3 Voorbeelden van Belgische gouvernementele (bovenaan) en niet-gouvernementele (onderaan) samenwerkingsinterventies in antwoord op de Covid-19-crisis (meerkeuzevraag)

Bron: Enquêtes AGS Q9 (23 respondenten) en ANGS Q9 (26 respondenten) - uitwerking EY

2) Wat betreft de inachtneming van het digitale aspect in het strategische antwoord van de Belgische ontwikkelingssamenwerking op de Covid-19-crisis

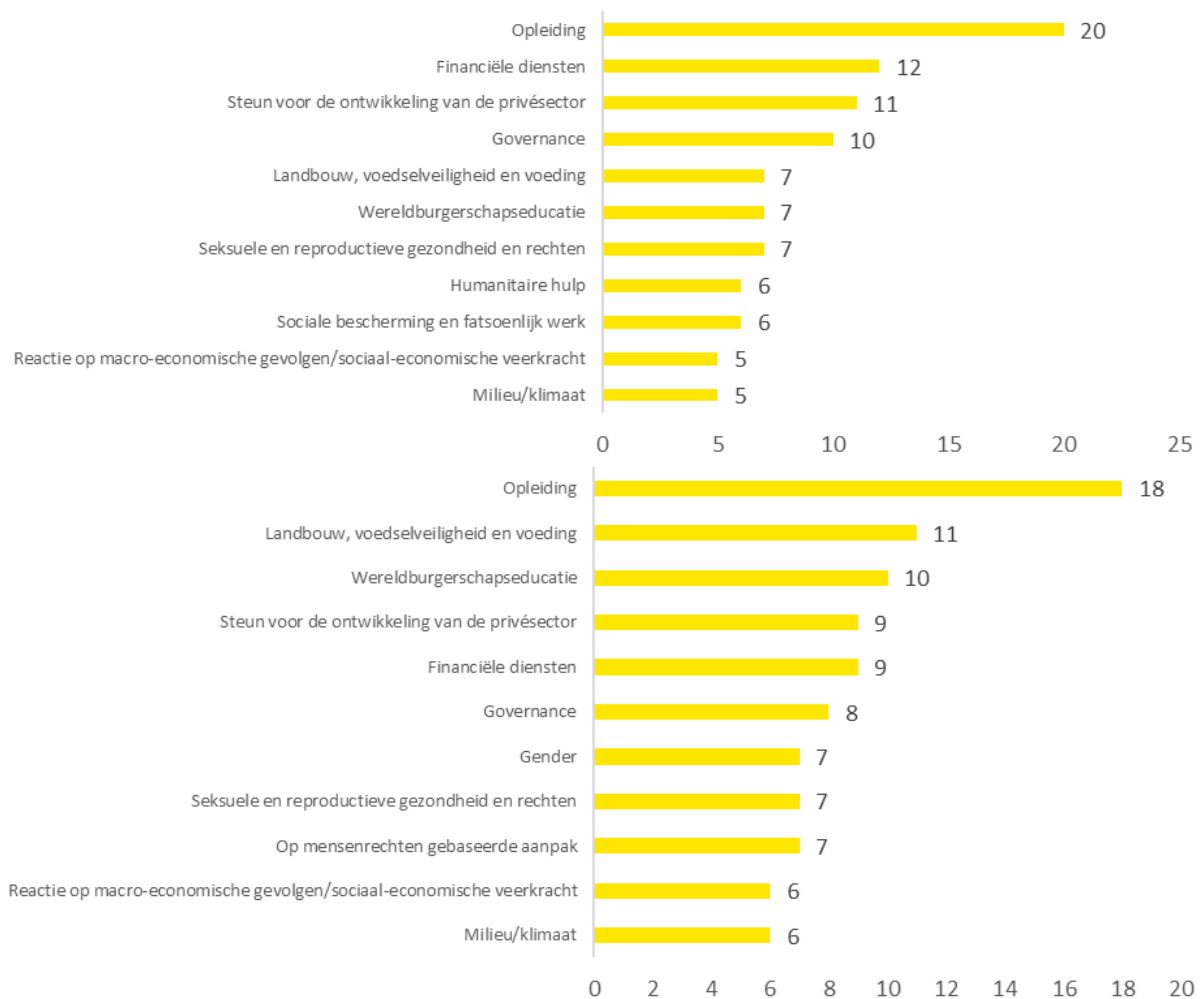
D4D werd in beperkte mate opgenomen in de strategische antwoorden van DGD, maar in grotere mate door Enabel, met name via een specifieke nota "Digital for Development COVID Response Enabel", die in mei 2020 werd opgesteld.

De begunstigde landen hebben verschillende strategische digitale antwoorden aangenomen, afhankelijk van hun nationale context. Veel partnerlanden hebben een visie op digitale transformatie aangenomen. Niettemin is de algemene tendens in de reacties van de ontvangende landen om voorrang te geven aan de gezondheidssector boven andere sectoren (met name de economische sector). De reactie op het niveau van de landen waar de Belgische ontwikkelingssamenwerking wordt uitgevoerd, heeft zich van geval tot geval voltrokken, maar evolueert naar een algemene tendens om meer gebruik te maken van D4D.

In de context van de gezondheidscrisis zijn er talrijke kansen ontstaan, zowel binnen de begunstigde landen door het toenemende gebruik van de digitale component (versterking van de digitaliseringsdynamiek, toenemende aanname van een digitale visie, opkomst en invoering van nieuwe digitale oplossingen, katalysatoreffect van bepaalde domeinen zoals digitale financiering), alsook op het gebied van D4D voor de Belgische samenwerking (meer dialoog, nieuwe partnerschappen, verlaging van de kosten, digitale fondsenwerving)

De aard en het belang van deze mogelijkheden verschillen echter naar gelang van de activiteitensectoren, waar de meerwaarde van de digitale component meer (educatie) of minder duidelijk tot uiting kan komen.

Figuur 4 Sectoren waar het digitale aspect de meeste ontwikkelingswaarde toevoegt in tijden van Covid-19-crisis voor actoren van de gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (bovenaan) en niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (onderaan) (meerkeuzevraag, top 11 sectoren in termen van belang)

Bron: Enquêtes AGS Q24 (24 respondenten) en ANGS Q24 (24 respondenten) - uitwerking EY

Het thema onderwijs is meer dan de andere sectoren het voorwerp geweest van D4D-acties, zowel door de partnerlanden als door de Belgische samenwerking, wegens de hoge toegevoegde waarde ervan met betrekking tot de digitale technologie en het sociale belang ervan. In deze context van de gezondheids crisis werd door de landen en door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking logischerwijze ook veel aandacht besteed aan gezondheid, zij het in meer variabele mate dan aan onderwijs.

De toenemende integratie van digitale middelen in D4D-interventies brengt echter zowel bestaande risico's met zich mee die meer uitgesproken zijn geworden (bijvoorbeeld milieurisico's) als nieuwe risico's, namelijk die van sociale (bijvoorbeeld uitsluiting van bepaalde doelgroepen en "Leave No One Behind") en politieke aard (bijvoorbeeld ondermijning van de toegang tot internet door een politieke beslissing) die verband houden met de effecten van de lockdown, het digitaal overaanbod en een te grote vraag naar digitale middelen, en digitale vermoeidheid als gevolg van een te grote blootstelling aan digitale middelen. Bovendien verzacht de digitale component de gevolgen van de crisis niet volledig.

Focusgroep Oeganda

D4D-risico's - Unanieme feedback over het bestaan van sociale risico's

"Het grootste risico in dit stadium is duidelijk het risico van sociale ongelijkheid. Ik heb dit al gezien, vooral in de onderwijssector, waar leerlingen plotseling van het onderwijssysteem werden uitgesloten omdat ze niet over mobiele gegevens of computerapparatuur beschikten [...] Als we alles gaan digitaliseren, is het risico groot dat een groot deel van de bevolking wordt uitgesloten." Africalia

"Vanaf het allereerste begin van de digitalisering van onze activiteiten hebben we het bestaan van dit risico op uitsluiting gezien: veel mensen haakten af omdat ze niet over de nodige apparatuur beschikten om de online-opleiding voort te zetten. Om dit te verhelpen, moesten we voorzien in telefoons en tablets. In het begin waren er veel problemen." VVOB Education for Development

"Het opzetten van digitale communicatieplatforms sluit diegenen uit die geen telefoon, laptop enz. hebben, en dat zijn er veel in Oeganda. Een ander probleem dat uit de analyse van de gegevens van onze IT-instrumenten naar voren is gekomen, is de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de toegang tot digitalisering. Mannen hadden over het algemeen meer toegang tot onze platforms dan vrouwen." Barefoot Law

3) Op het niveau van D4D-interventies in de crisisrespons

In het licht van (of tijdens) de Covid-19-crisis werden er externe linken geconstateerd, met name op Europees niveau, bijvoorbeeld in het kader van het Team Europe-initiatief. De (lopende) vernieuwing van de meerjarenprogrammering van de EU op regionaal niveau en in de interventielanden van de Belgische ontwikkelingsamenwerking kan de weg vrijmaken voor nieuwe initiatieven van Team Europe op het gebied van D4D.

Op landenniveau werden ook verbanden met andere actoren waargenomen in verschillende vormen (webinars, partnerschappen).

Op basis van de diepgaande landenstudies lijken de D4D-interventies van de Belgische ontwikkelingsamenwerking aan de grote meerderheid van de behoeften van diezelfde landen te hebben voldaan.

Het is van belang nu al na te denken over de evolutie van de strategie van digitalisering van de programma's (totale, gedeeltelijke duurzaamheid, enz.) om het effect ervan op lange termijn te optimaliseren en zoveel mogelijk te anticiperen op de kenmerken van een terugkeer naar de normale situatie. In de meeste bestudeerde gevallen en sectoren lijken de ingevoerde digitale instrumenten en activiteiten niettemin bedoeld te zijn om ook na de gezondheids crisis te blijven bestaan. Digitalisering vormt zo een hoofd as van deze volgende strategische kaders, of op zijn minst een belangrijke transversale as, die zich daarmee in de dynamiek van duurzaamheid nestelt.

4) In termen van de ingezette middelen

Er is weinig extra financiering vrijgemaakt. Deerschikking van de middelen vond hoofdzakelijk plaats in reactie op de Covid-19-crisis. De opvolging van Covid-19- en D4D-operaties is onvolledig. Er dient op te worden gewezen dat er in het kader van de Belgische samenwerking geen mechanisme bestaat om de respons op Covid-19, met inbegrip van D4D, te volgen. Er was behoefte aan meer flexibiliteit in de administratieve procedures van Enabel, ook bij de projecten met een digitaliseringscomponent, om de stappen rond de besluitvorming te beperken (aankoop van apparatuur, heroriëntatie van doelstellingen, overheidsopdrachten).

2.2. Gedeelde conclusies met de vorige D4D-evaluatie

Aan het einde van de studie blijven enkele van de conclusies overeind die in de vorige evaluatie van de D4D-strategienota voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking naar voren zijn gebracht. Zo blijft het een uitdaging om prioritaire actiegebieden, expertisegebieden of niches aan te wijzen die voorrang moeten krijgen, met name in de reactie op de Covid-19-crisis en daarna.

In deze periode blijven er debatten ontstaan, onder meer over transversale vraagstukken, zoals "Leave No One Behind" (met inbegrip van de genderdimensie) of de milieugevolgen van een intensiever gebruik van D4D. Ook moeten de D4D-strategie en de reactie daarop op lokaal niveau worden ondersteund. Er is nog steeds behoefte aan meer overleg tussen de samenwerkingsactoren, zelfs in tijden van Covid-19-crisis, over D4D-kwesties.

Ten slotte is het op dit moment des te belangrijker om bij D4D rekening te houden met duurzaamheid om "beter te herop bouwen" en te werken aan een meer inclusief, veerkrachtig en duurzaam herstel.

3. Aanbevelingen

Deze studie vormt een aanvulling op de D4D-evaluatie van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Zij neemt de Covid-19-context mee in beschouwing van D4D op strategisch niveau en vestigt de aandacht op risico's die tijdens deze crisis meer uitgesproken zijn geworden. In aansluiting op de aanbevelingen van de evaluatie om de dynamiek rond D4D-thema's en de follow-up te versterken, wordt ook gewezen op het belang van een versterkte harmonisatie via de initiatieven van Team Europe, die in het licht van Covid-19 tot stand zijn gekomen. Er wordt aanbevolen om de follow-up nog te verbeteren met ditmaal een focus die meer rekening houdt met de context van Covid-19. Ten slotte suggereert de studie dat moet worden onderzocht of het wenselijk is D4D al dan niet op te nemen in post-Covid-19-strategieën. Op basis van de bevindingen en de getrokken lessen worden in de studie de volgende **aanbevelingen** gedaan:

Aanbeveling 1: Versterk de aandacht voor de digitale component op strategisch niveau om deel te nemen aan de inspanningen voor een inclusief, duurzaam en veerkrachtig economisch herstel (ten minste als middel)

Vaststellingen:

- D4D is op verschillende manieren in aanmerking genomen in de strategische antwoorden van de Belgische samenwerkingsactoren op het niveau van de hoofdkantoren en de landen.
- Het versnellen van de digitale transformatie (met name van Afrika) kan bijdragen tot een sterkere, duurzame economische groei en tot het overbruggen van de digitale kloof (volgens bv. de Wereldbank en de VN).
- Een meer inclusief "beter heropbouwen" vereist dat de effecten van D4D worden gemaximaliseerd en de onbedoelde effecten worden beperkt, onder meer door de nadruk te leggen op digitale inclusie en digitale bescherming van de mensenrechten¹.

Aanbeveling: Versterk de aandacht voor de digitale component op strategisch niveau om deel te nemen aan de inspanningen voor een inclusief, duurzaam en veerkrachtig economisch herstel (ten minste als middel)

Verantwoordelijke(n)

DGD

Prioriteitsgraad

Gemiddeld

¹ Bron: [A new consensus for the post-Covid19 world: Building Back Better Inclusively - Paris Peace Forum](#)

**Aanbeveling 2: Versterk de aandacht voor kwesties die verband houden met D4D-
risico's, met name diegene die verband houden met digitale uitsluiting (Leave No
One Behind), met gender- en milieueffecten**

Vaststellingen:

- De toenemende integratie van digitale middelen in D4D-interventies brengt zowel bestaande risico's met zich mee die meer uitgesproken zijn geworden (bijvoorbeeld milieurisico's) als nieuwe risico's, zoals onder meer van sociale (bijvoorbeeld uitsluiting van bepaalde doelgroepen en "Leave No One Behind") en politieke aard (bijvoorbeeld ondermijning van de toegang tot internet door een politieke beslissingen) die verband houden met de effecten van de lockdown, het digitaal overaanbod en een te grote vraag naar digitale middelen, en digitale vermoeidheid als gevolg van te grote blootstelling aan digitale middelen.

Aanbeveling: Versterk de aandacht voor kwesties die verband houden met D4D-
risico's, met name diegene die verband
houden met de digitale uitsluiting (Leave
No One Behind), met gender- en
milieueffecten

Verantwoordelijke(n)

DGD-Enabel
ANGS

**Prioriteits-
graad**

Hoog

Versterk deze aandacht op strategisch en operationeel niveau en in de Europese agenda

**Aanbeveling 3: Identificeer toekomstige mogelijkheden (Initiatieven van Team
Europa) in het kader van het toekomstige meerjarenprogramma van de EU (op
regionaal en nationaal niveau) in prioritair geografische gebieden van de
Belgische ontwikkelingssamenwerking**

Vaststellingen:

- De (lopende) vernieuwing van het meerjarenprogramma van de EU op regionaal niveau en in de interventielanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking kan de weg vrijmaken voor nieuwe initiatieven van Team Europe op het gebied van D4D.

Aanbeveling: Identificeer toekomstige
mogelijkheden (Initiatieven van Team
Europa) in het kader van het toekomstige
meerjarenprogramma van de EU
(regionaal en nationaal niveau) in
prioritaire geografische gebieden van de
Belgische samenwerking

Verantwoordelijke(n)

DGD-Enabel

**Prioriteits-
graad**

Gemiddeld

**Aanbeveling 4: Versterk de modaliteiten voor de opvolging van de digitale
respons in Covid-19-tijden**

Vaststellingen:

- De opvolging van Covid-19- en D4D-operaties is onvolledig.
- Er zij op gewezen dat er in het kader van de Belgische ontwikkelingssamenwerking er een mechanisme ontbreekt om de respons op Covid-19, met inbegrip van D4D, op te volgen.

Aanbeveling: Versterk de modaliteiten voor de opvolging van de digitale respons in Covid-19-tijden	Verantwoordelijke(n)	Prioriteitsgraad
- Verbetering van de opvolging van de Covid-19-operaties	DGD	Gemiddeld
- Voorzien in een taskforce die zich direct of indirect bezighoudt met de D4D-reactie op de Covid-19-crisis		

Aanbeveling 5: Voorzien van strategieën in het post-Covid-19-tijdperk, met daarbij de overweging of de integratie van D4D al dan niet gegrond is

Vaststellingen:

- Het is van belang nu reeds na te denken over de evolutie van de digitaliseringsstrategie van de programma's (totaal, gedeeltelijk duurzaamheid) om het effect ervan op lange termijn te optimaliseren en zoveel mogelijk te anticiperen op de kenmerken van een terugkeer naar de normale situatie.

Aanbeveling: Voorzien van strategieën in het post-Covid-19-tijdperk, met daarbij de overweging of de integratie van D4D al dan niet gegrond is	Verantwoordelijke(n)	Prioriteitsgraad
- Identificeer prioritaire gebieden van uitmuntendheid en niches	DGD en Kabinet	Hoog
- Koppel de steun voor de ontwikkeling van menselijk kapitaal aan steun voor het ondernemers-ecosysteem (bv. steun voor online-opleiding, waarbij steun aan startups en particuliere bedrijven in de sector wordt ingezet)	Actoren van de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking	

KONINKRIJK BELGIË

Federale Overheidsdienst

Buitenlandse Zaken,

Buitenlandse Handel en

Ontwikkelingssamenwerking